

הגמרא עוסקת באגדות החורבן, ע"כ ראוי להביא את דברי רבי צדוק הכהן מלובלין בהקשר שבין מסכת גיטין לאגדות החורבן, וזה לשונו (פרי צדיק דברים לערב יום הכפורים):

ומטעם זה נסדר ביומא בפרק יום הכפורים מענין המן שאין זה בסתם רק שבכל מקום יש בו שייכות להענין כמו שנסדר במסכת שבת בפרק רבי עקיבא האגדה דמתן תורה משום דכולי עלמא בשבת ניתנה תורה ורבי עקיבא היה שורש תורה שבעל פה כמו שכתב האר"י הקדוש זצ"ל. **וכן נסדר האגדה מענין חורבן בית המקדש במסכת גיטין בפרק הניזקין שהיה נראה אז כמו גט כמו שנאמר (ישעיה נ', א') איזה ספר כריתות אמכם ובאמת אין זה רק כמו ניזקין כמו שאמרו (בבא קמא ס' ב) אני הצתי אש בציון ואני עתיד לבנותה.**

כלומר, חורבן א"י והמקדש מופיעים במסכת גיטין כגט שעמ"ר ר"ל מקבל, אך כל זה נמצא בפרק הניזקין, דהיינו זהו רק נזק שאפשר לבנות ולהשלים.

המשנה שמקדימה את אגדות החורבן עוסקת בדין סיקריקון, כלומר, בגוי גדול קרקעות, וכך לשונה (שם נה:):

לא היה סיקריקון ביהודה בהרוגי מלחמה, מהרוגי המלחמה ואילך יש בה סיקריקון.

יש לעיין בקשר שבין המשנה לאגדות החורבן. וכך מובא בגמרא (שם):

השתא בהרוגי המלחמה לא היה בה סיקריקון, מהרוגי מלחמה ואילך יש בה סיקריקון? אמר רב יהודה: לא דנו בה דין סיקריקון קאמר, דאמר רבי אסי, ג' גזירות גזרו: גזרתא קמייטא - כל דלא קטיל ליקטלוהו, מציעתא - כל דקטיל לייטי ארבע זוזי, בתרייתא - כל דקטיל ליקטלוהו. הלכך קמייטא ומציעתא, כיון דקטילי - אגב אונסיה גמר ומקני, בתרייתא, אמרי: האידיא לישקול, למחר תבענא ליה בדינא.

שלוש גזירות גזרו הרומאים, בשתיים הראשונות גזרו שיש להרוג יהודים - ע"כ אם הביא היהודי לסיקריקון קרקע אזי לא הייתה הקרקע חוזרת אליו. אך בגזירה האחרונה שלאחר הרוגי המלחמה, היה מביא את הקרקע לסיקריקון אך על מנת לתבוע אותו לאחר מכן. ע"כ בגזירות הראשונות יש קניין מתוך אונס, ובאחרונה אין קניין משום שבדעתו לתבוע חזרה את הקרקע.

מיד לאחר מכן הגמרא ממשיכה לפתיחה של ג' החורבנות, וזה לשונה (שם):

אמר רבי יוחנן, מאי דכתיב: "אשרי אדם מפחד תמיד ומקשה לבו יפול ברעה?" אקמצא ובר קמצא חרוב ירושלים, אתרנגולא ותרנגולתא חרוב טור מלכא, אשקא דריספק חרוב ביתר.

רבי יוחנן מברר מה משמעות הפסוק, אשרי אדם מפחד תמיד ומקשה לבו יפול ברעה? ועונה שעל שלושה מקרים נחרב ירושלים, הר המלך וביתר. קמצא ובר קמצא, אנשי הר המלך וביתר. עוד מוסיף רבי יוחנן בהמשך שמעשה זכריה בן אבקולס שלא הקריב את קרבן המלכות, ולא הרג את בר קמצא זה מה שגרם לגלות והחורבן (שם נו:).

אמר רבי יוחנן: ענוותנותו של רבי זכריה בן אבקולס, החריבה את ביתנו, ושרפה את היכלנו, והגליתנו מארצנו.

כל הסיפורים עוסקים בעקשנות שהייתה באנשים שלא ראו את המציאות המשתנה. הם לא היו זהירים ולא שאלו מה ההנהגה והדרך הנכונה לאותה העת. ואותה דרך של עקשות הלב, גרמה ליפול ברעה ר"ל.

נראה שכך גם עניינה של המשנה, הסיקריקון אונס את היהודי להקנות לו את קרקעותיו. אין לאדם בחירה, זהו המציאות שבה הוא נמצא. עכשיו השאלה, האם מחמת האונס יתעקש ויהרג, או שיקבל את הגזרה שאיננה מגיעה מאותו רומאי אלא מבורא עולם. המשנה מלמדת שיש מצבים שבו אין שליטה לאדם, והעקשנות תגרום שהוא יפול ברעה יותר גדולה. וזהו יסוד החורבן, ההסתכלות וההנהגה שאיננה מותאמת לדור, והעקשנות להישאר בדפוסים הישנים. ועבומק, חוסר שימת לב למה ה' מסובב בעולם.

נקודה בולטת באגדות החורבן הוא הדגש על **היחידים** שמחריבים "קמצא ובר קמצא", ר' זכריה בן אבקולס. ויש לשאול האם אלו היחידים החריבו את בית המקדש וירושלים?!

נראה שהתלמוד הבבלי (בדגש) מראה לנו מה הכוח של כל יחיד ויחיד בישראל. וכך מובא בספר נפש החיים (שער א פרק ד):

וזאת תורת האדם כל איש ישראל אל יאמר בלבו ח"ו. כי מה אני ומה כחי לפעול במעשי השפלים שום ענין בעולם אמנם יבין וידע ויקבע במחשבות לבו. שכל פרטי מעשיו ודבריו ומחשבותיו כל עת ורגע. לא אתאבדו ח"ו. ומה רבו מעשיו ומאד גדלו ורמו. שכל אחד עולה כפי שרשה לפעול פעולתה בגבהי מרומים בעולמות וצחצחות האורות העליונים. ובאמת כי האיש החכם ויבן את זאת לאמיתו. לבו יחיל בקרבו בחיל ורעדה. בשומו על לבו על מעשיו אשר לא טובים ח"ו עד היכן המה מגיעים לקלקל ולהרוס בחטא קל חס ושלום. הרבה יותר ממה שהחריב נ"נ וטיטוס. כי הלא נ"נ וטיטוס לא עשו במעשיהם שום פגם וקלקול כלל למעלה כי לא להם חלק ושורש בעולמות העליונים שיהיו יכולים לנגוע שם כלל במעשיהם. רק שבחטאינו נתמעט ותש בביכול כח גבורה של מעלה. את מקדש ה' טמאו בביכול המקדש העליון. ועי"כ היה להם כח לנ"נ וטיטוס להחריב המקדש של מטה המכוון נגד המקדש של מעלה. כמו שארז"ל (איכה רבתי) קמחא טחינא טחינא.

פלא גדול כמה כוח יש לכל יחיד ויחיד, לא טיטוס ולא נבוכדנצר החריבו את הקודש והמקדש. אלא כל יחיד ויחיד בישראל בונה עולמות, וחס וחלילה גם להפך.